

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.102>

УДК 336.1:336.2:338

*Д. С. Рязанцев,
аспірант кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6391-9022>*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

*D. Riazantsev,
Postgraduate student of the Department of Finance,
State University of Trade and Economics*

DEVELOPMENT OF THE CORPORATE PROFIT TAXATION SYSTEM IN UKRAINE.

Стабільний розвиток країни та її фінансова спроможність в умовах непередбачуваних викликів пов'язані з пошуком джерел додаткового наповнення державного бюджету. Аналіз змін у підходах до оподаткування прибутку дозволяє зрозуміти напрями державної економічної політики. У цьому дослідженні висвітлено особливості вдосконалення оподаткування прибутку підприємств як однієї із ключових складових фінансової системи країни. Розглянуто сучасні підходи до оподаткування прибутку підприємств, проведено аналіз тенденцій становлення та розвитку оподаткування

прибутку, визначено їх вплив на наповнення бюджетів різних рівнів. Обґрунтовано важливість вивчення світового досвіду, аналізу тенденцій і розробки рекомендацій щодо вдосконалення оподаткування прибутку підприємств. Досліджено особливості механізму оподаткування підприємств та вплив його регулювання на економічну активність бізнесу, обсяги інвестицій, зайнятість населення. Проаналізовано можливості використання кількісних методів для дослідження динаміки та оцінки податку на прибуток підприємств. Запропоновано напрямки оптимізації системи оподаткування прибутку підприємств, які сприятимуть підвищенню прибутку, залученню нових інвестицій та забезпеченню рівномірного розподілу фінансових ресурсів. На основі статистичної інформації за останні одинадцять років про доходи зведеного бюджету України за 2014-2024 роки досліджено динаміку податку на прибуток підприємств, виявлено тенденції становлення та розвитку оподаткування прибутку підприємств, узагальнено сучасні підходи до оподаткування прибутку. Розглянуто напрями удосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств з метою підвищення ефективності системи формування доходів бюджетів, визначено їх вплив на наповнення бюджетів різних рівнів. Динаміка податку на прибуток підприємств змодельована методом апроксимації різними типами трендів (графічний аналіз в MS Excel). Обчислено точкову та інтервальні оцінки прогнозного значення податку на прибуток підприємств на основі моделі динаміки. Підкреслено необхідність постійного аналізу тенденцій оподаткування прибутку підприємств з метою вдосконалення системи оподаткування та пошуку надійних та стабільних джерел додаткового наповнення державного бюджету.

The stable development of a country and its financial capacity to face unpredictable challenges are closely tied to the quest for additional sources of state budget revenue. Analysis of changes in approaches to income taxation allows

us to understand the directions of state economic policy. This study emphasizes the importance of enhancing corporate income taxation as a key component of the national financial system. Modern approaches to corporate income taxation are considered. Trends in the formation and development of income taxation are analyzed, and their impact on the filling of budgets at various levels is determined. The importance of studying global experience, analyzing trends, and developing recommendations for improving corporate profit taxation has been substantiated. The features of the corporate taxation mechanism and the impact of its regulation on business economic activity, investment volumes, and employment rates have been highlighted. The possibilities of using quantitative methods to study dynamics and assess corporate income tax have been analyzed. Directions for optimizing the corporate taxation system have been proposed, aiming to increase profits, attract new investments, and ensure the equitable distribution of financial resources. Utilizing statistical data from the past eleven years regarding the revenues of Ukraine's consolidated budget for 2014-2024, the analysis delves into the dynamics of corporate income tax, identifies trends in its establishment and growth, and summarizes contemporary approaches to corporate income taxation. The research explores avenues for improving the corporate income tax mechanism to strengthen the effectiveness of budget revenue formation systems and assesses its impact on funding at various budget levels. The dynamics of corporate income tax are modeled through approximation methods that employ different trend types (graphical analysis in MS Excel). Both point and interval estimates of projected corporate income tax values are calculated based on the dynamic model. Constant analysis of corporate income tax trends is essential for refining the taxation system and identifying reliable and stable sources of additional state budget revenue.

Ключові слова: податок на прибуток підприємств, податкові надходження, бюджет, державний бюджет, місцеві бюджети, система оподаткування.

Keywords: corporate income tax, tax revenues, budget, state budget, local budgets, taxation system.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах економіки податкове регулювання постійно змінюється у відповідь на виклики глобалізації, економічні кризи та внутрішні потреби держави. Податок на прибуток підприємств є важливим джерелом державних доходів, тому його регулювання безпосередньо впливає на економічну активність бізнесу, обсяги інвестицій та зайнятість населення.

Оподаткування прибутку підприємств є однією із ключових складових фінансової системи країни та має значний вплив на її економічний розвиток. Аналіз змін у підходах до оподаткування прибутку дозволяє зрозуміти напрями державної економічної політики. У сучасному світі інтеграція економік і транснаціональний характер бізнесу вимагають врахування глобальних тенденцій у податковій політиці, таких як боротьба з ухиленням від сплати податків (BEPS), мінімізація податкових втрат через офшорні схеми та впровадження єдиних стандартів оподаткування.

Для побудови збалансованої податкової системи потрібне науково обґрунтоване вивчення світового досвіду, аналіз тенденцій і розробка рекомендацій щодо вдосконалення оподаткування прибутку підприємств.

Таким чином, дослідження тенденцій становлення та розвитку оподаткування прибутку підприємств сприяє розумінню сучасних викликів і пошуку ефективних рішень у сфері податкової політики, що є особливо важливим для економічної стабільності та зростання.

Для України, як країни з трансформаційною економікою, питання ефективного та справедливого оподаткування є надзвичайно важливим.

Ухвалення законодавчих змін, спрямованих на спрощення податкового адміністрування, зменшення податкового навантаження на підприємства та стимулювання їхнього розвитку, робить тему ще більш актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання тенденцій становлення та розвитку оподаткування прибутку підприємств досліджували вітчизняні вчені Чугунов І.Я. [1], Канєва Т.В. [2], Козарезенко Л.В. [3], Горин В. П. [4], Швабій К.І [5]. Значення податку на прибуток підприємств в формуванні бюджету держави досліджено та узагальнено в працях Нікітішина А.О. [6]. Теоретичні аспекти податку на прибуток підприємств як облікової категорії досліджено в статті Болдовської К.П. [7]. У публікації А.С. Галабурди проведено аналіз ефективності податкових пільг в частині скасування митних платежів, крізь призму зміни динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України [8]. Напрацювання Д.О. Гетьманцева, присвячені аналізу реалізації принципу стабільності податкового законодавства при встановленні й скасуванні податкових пільг в умовах воєнного стану [9].

Однак, в умовах високого рівня невизначеності, наростання політичних і безпекових ризиків існує необхідність постійної уваги з боку науковців та практиків до питань адаптації системи оподаткування прибутку підприємств сучасним принципам оподаткування, європейським тенденціям, викликам і загрозам глобалізації з метою узгодження податкової політики з новими реаліями, забезпечення високого рівня її ефективності. Вирішення цих проблем визначає актуальність статті, її зміст та мету.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є висвітлення сучасних підходів до оподаткування прибутку підприємств, аналіз тенденцій становлення та розвитку оподаткування прибутку, визначення їх впливу на наповнення бюджетів різних рівнів, а також обчислення прогностичних значення податку на прибуток підприємств на основі моделі динаміки.

Виклад основного матеріалу. Оподаткування прибутку підприємств, як ключова складова фінансової системи країни, має значний вплив на її економічний розвиток.

Однією з основних тенденцій у сфері оподаткування є постійне зростання ставок податків на прибуток підприємств. Це обумовлено забезпеченням збільшення бюджетних надходжень та фінансуванням державних програм.

Ще однією тенденцією є спрощення системи оподаткування. Багато країн намагаються спростити процедуру подання звітності та розрахунку даних для підприємств, що сприяє зниженню бюрократії та покращує бізнес-клімат. Це залежить від відповідного законодавства та урядової політики.

Також помітною тенденцією є зміна податкових ставок для різних секторів економіки. Уряди можуть встановити вищі ставки оподаткування для певних галузей, які мають великий прибуток, у той час як інші галузі можуть бути оподатковані за більш низькими ставками. Це може бути зумовлено потребою стимулювання розвитку окремих секторів економіки або забезпечення соціальної справедливості.

Нові технології також впливають на тенденції розвитку прибутку підприємств. Цифрові інновації змінюють спосіб, яким підприємство підтримує прибуток та веде бізнес. Уряди мають адаптувати свої податкові системи до нових реалій, встановлюючи правила оподаткування для цифрових компаній та онлайн-торгівлі. Враховуючи ці тенденції, необхідно забезпечити стабільність та прозорість оподаткування прибутку підприємств, що є основою для підтримки бізнес-середовища та залучення інвестицій.

Таким чином, тенденції становлення та розвитку оподаткування прибутку підприємства почали змінюватися законодавством, державною політикою, економічними потребами та технологічними інноваціями.

Розробка та впровадження податкових політик, відповідних сучасним тенденціям, стає важливою складовою успішного розвитку країни. Розуміння цих тенденцій забезпечує урядам можливість розробити ефективні податкові

стратегії, що сприяють зростанню економіки та стабільності держави. Реалізація таких стратегій, спрямованих на стимулювання економічного зростання та стабільності, може виявитися вирішальною для підтримки бізнес-середовища та залучення інвестицій.

Дослідження динаміки податку на прибуток підприємств проведено на основі статистичної інформації за останні одинадцять років про доходи зведеного бюджету України за статтями доходів (табл. 1) [10].

**Таблиця 1. Податок на прибуток підприємств України
за 2014-2024 рр., млрд грн.**

№	Період	Податок на прибуток підприємств (стаття доходів зведеного бюджету України) (млрд. грн.)	Питома вага в доходах Державного бюджету України (%)
1	на 31.12.2014 (за 2014р.)	40,2015	8,81
2	на 31.12.2015 (за 2015р.)	39,0532	5,99
3	на 31.12.2016 (за 2016р.)	60,2232	7,69
4	на 31.12.2017 (за 2017р.)	73,3968	7,22
5	на 31.12.2018 (за 2018р.)	106,1823	8,97
6	на 31.12.2019 (за 2019р.)	117,3168	9,1
7	на 31.12.2020 (за 2020р.)	118,4718	8,61
8	на 31.12.2021 (за 2021р.)	163,8445	9,86
9	на 1.01.2023 (за 2022р.)	130,5618	5,94
10	на 1.01.2024 (за 2023р.)	159,2904	5,13
11	на 1.01.2025 (за 2024 р.)	299,0511	8,34

Джерело: складено автором на основі [10]

На рисунку 1 представлено динаміки податку на прибуток підприємств України за 2014-2024 рр. та його питомої ваги в доходах Державного бюджету України.

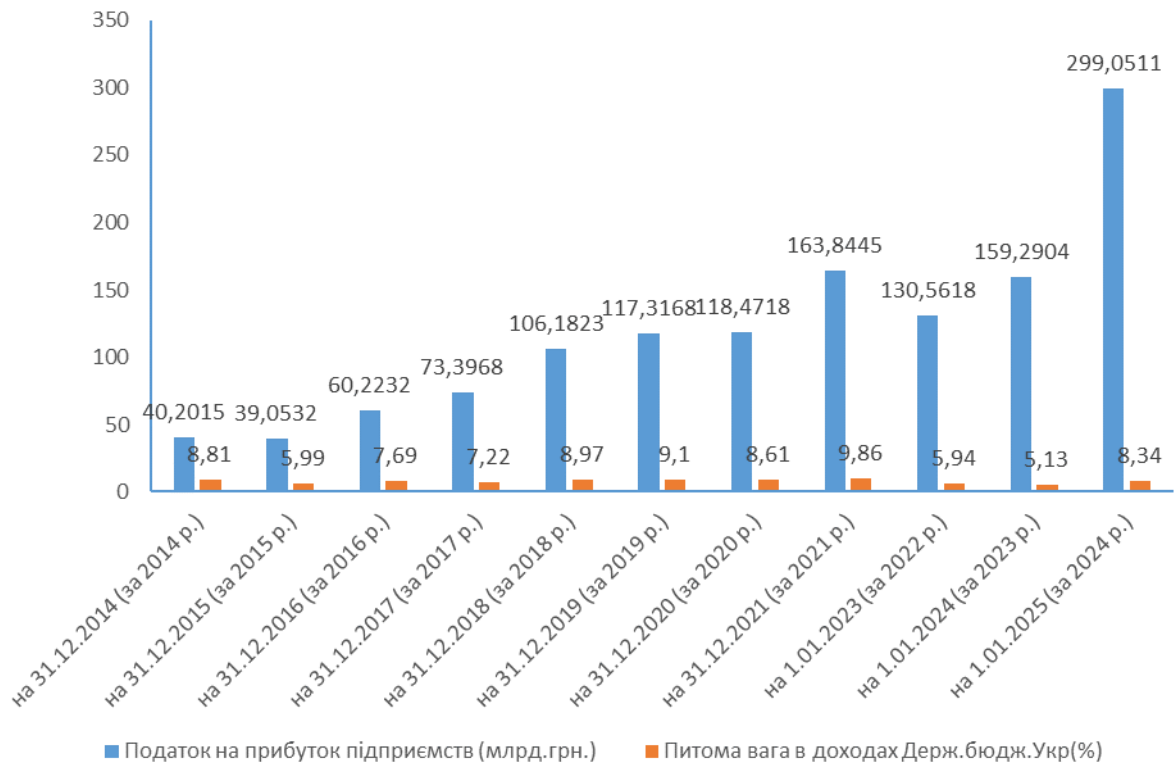

Рис.1. Динаміки податку на прибуток підприємств України та його питомої ваги в доходах Державного бюджету України за 2014-2024 рр

Джерело: складено автором на основі [10]

Згідно даних рисунку 1, податкові надходження податку на прибуток підприємств до Державного бюджету України в період 2014-2022рр. мали тенденцію до стійкого зростаання та становили на початку 2022р. 163,8 млрд. грн., що на 307,% перевищує показник 2014р. Податок на прибуток підприємств є прямим податком, що підприємства сплачують з прибутку, отриманого від реалізації продукції (робіт, послуг), нематеріальних активів, основних фондів, валютних цінностей, цінних паперів та інших видів фінансово-матеріальних цінностей, із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій. В 2022р. у зв'язку з повномасштабним вторгненням відбулося стрімке зниження податку на прибуток підприємств до 130,5 млрд. грн., тобто на 20,3%. Але уже в наступному 2023р. відновилась позитивна динаміка податку на прибуток підприємств, а саме він склав 159,3 млрд. грн., що на 22% більше ніж за попередній період. Надходження податку на прибуток підприємств до Державного бюджету

України в 2024 році становили 299,05 млрд. грн., відповідно темп його приросту склав 87,7%. Таке зростання обумовлено змінами в оподаткуванні податком на прибуток підприємств порівняно з 2023 роком, спрямованими на забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану. Основні зміни включають підвищення ставки податку для банків (у 2024 році базова ставка податку на прибуток для банків була підвищена до 50% замість 25%, що діяли раніше, це включає сплату авансових внесків при виплаті дивідендів. Крім того, банкам заборонено враховувати непогашені податкові збитки минулих років у зменшення об'єкту оподаткування у 2024 році. Це право буде відновлено з 2025 року). Для фінансових установ (крім страхових компаній) з 2025 року застосовуватиметься базова ставка податку на прибуток у розмірі 25% замість 18% [11]. В середньому (за досліджуваний період 2014-2024рр.) середній абсолютний приріст податку на прибуток підприємств становив 25,88 млрд. грн., середній темп приросту склав 22,2%.

Тенденцію зміни податку на прибуток підприємств моделюємо методом апроксимації різними типами трендів (таблиця 2).

Таблиця 2. Параметри моделей динаміки податку на прибуток підприємств.

№	Назва моделі	Аналітичний вигляд	Коефіцієнт детермінації R ²
1	Лінійна	$y = 19,813x - 0,0041$	0,7925
2	Степенева	$y = 29,121x^{0,7778}$	0,871
3	Експоненціальна	$y = 34,29e^{0,179x}$	0,9142
4	Логарифмічна	$y = 78,807\ln(x) - 6,5194$	0,6328
5	Поліноміальна (2-го порядку)	$y = 1,7128x^2 - 0,7406x + 44,528$	0,8386
6	Поліноміальна (3-го порядку)	$y = 0,6302x^3 - 9,6308x^2 + 56,103x - 24,29$	0,8837
7	Поліноміальна (4-го порядку)	$y = 0,3106x^4 - 6,8245x^3 + 49,696x^2 - 119,08x + 121,08$	0,9566
8	Поліноміальна (5-го порядку)	$y = 0,0634x^5 - 1,592x^4 + 13,998x^3 - 51,14x^2 + 87,073x - 10,835$	0,975
9	Поліноміальна (6-го порядку)	$y = 0,0184x^6 - 0,5993x^5 + 7,6542x^4 - 48,859x^3 + 163,01x^2 - 247,34x + 166,69$	0,9833

Джерело: складено автором за даними [10]

Враховуючи високу ступінь достовірності апроксимації та економічну суть податку на прибуток підприємств, виявлена тенденція його зміни як поліноміальної функції 3-го порядку

$y = 0,6302x^3 - 9,6308x^2 + 56,103x - 24,29$ з коефіцієнтом детермінації ($R^2=0,8837$).

На рисунку 2 представлено тенденцію зміни податку на прибуток підприємств за 2014-2025 рр.

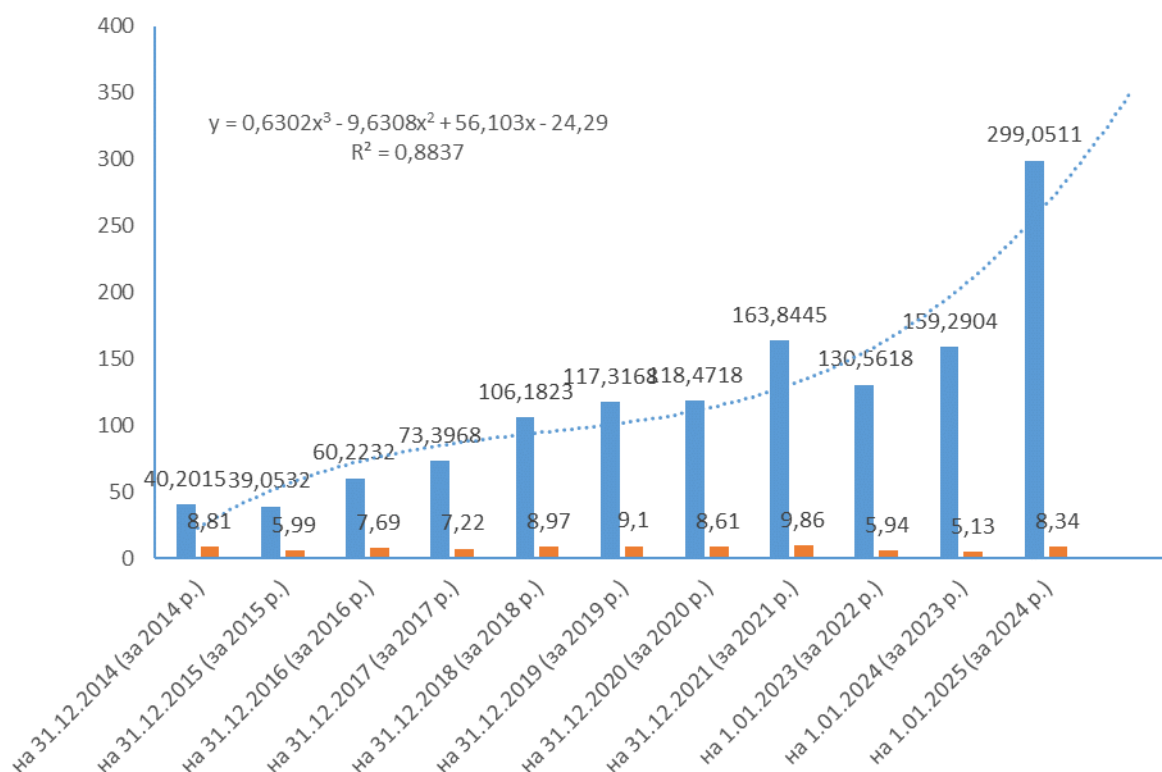

Рис. 2. Тенденція зміни податку на прибуток підприємств за 2014-2025рр.

Джерело: складено автором на основі [10]

За умови, що буде збережена виявлена тенденція, прогнозне значення податку на прибуток підприємств станом на 1.01.2026 (за 2025р.), розраховане за цим трендом, становитиме 351,09 млрд. грн. (точкова оцінка), дійсне значення податку на прибуток підприємств буде знаходитися в інтервалі від 275,81 млрд. грн. до 426,38 млрд. грн. (інтервальна оцінка) та в середньому потраплятиме в більш вузький інтервал від 310,21 млрд. грн. до 391,98 млрд. грн. (інтервальна оцінка в середньому) з ризиком 0,05 (або 5%).

Ефективність податків є основою ухвалені Урядом України Національної стратегії доходів до 2030 року [12], яка стала ключовим елементом для визначення податкових і митних реформ у країні та визначає фінансові стратегії протягом наступних п'яти років. Це також умова на шляху до вступу до Євросоюзу. Ухвалення стратегії Урядом стало важливим етапом виконання програми МВФ. Також розробка Національної стратегії доходів викликана залежністю України від зовнішнього фінансування і необхідністю її послаблення.

Мета стратегії - посилити фінансову спроможність держави, адаптувати податкове і митне законодавство до стандартів ЄС, створити стимули для післявоєнного відновлення та економічного зростання.

Національна стратегія доходів передбачає удосконалення законодавства щодо оподаткування прибутку підприємств, а саме ефективне використання податкових стимулів для заохочення післявоєнної відбудови та реінвестування капіталу. Вирішення цієї задачі потребує перегляду та раціоналізації чинних режимів інвестиційного стимулювання в межах податку на прибуток підприємств та визначення нового підходу, що базується на витратах, зосередженого на негайних витратах (миттєвій амортизації).

В рамках змін податкової політики, Національною стратегією доходів закладені наступні удосконалення щодо податку на прибуток: узгодження правил із законодавством ЄС (мінімальна ставка оподаткування 15%); дотримання глобальних ініціатив (G20/BEPS), зокрема щодо трансферного ціноутворення; перегляд і уніфікація пільгових режимів.

Пошук надійних та стабільних джерел додаткового наповнення державного бюджету у 2025 році та на наступні роки дозволить забезпечити стабільний розвиток країни та її фінансову спроможність в умовах непередбачуваних викликів.

Висновки. Дослідження тенденцій оподаткування прибутку підприємств підкреслює необхідність постійного вдосконалення системи

оподаткування та пошуку оптимальних рішень. Це означає, що уряд та відповідні органи повинні постійно аналізувати та оновлювати податкову систему з досягненням максимально ефективних результатів.

Оптимізація системи оподаткування прибутку підприємств буде сприяти підвищенню прибутку, залученню нових інвестицій та забезпеченню рівномірного розподілу фінансових ресурсів. Це стимулюватиме економічний розвиток країни і забезпечити стабільність бюджету на довгострокову перспективу. В свою чергу ефективність системи оподаткування прибутку підприємств залежить від стійкості бюджету, реалізації соціальної програми та економічного розвитку країни загалом.

Література

1. Chugunov I. Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country. *Demography and Social Economy*. 2024. №4 (58). P. 113-127.
2. Канєва Т., Стаднік О. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3142> (дата звернення 11.02.2025).
3. Козарезенко Л. Детермінанти реалізації принципів «зеленого» бюджетування. *Економічний вісник університету*. 2023. №56. С. 174-182.
4. Horyn V., Bula P., Chornous V. Tax policy of Ukraine under martial law: realities, security challenges, and prospects for overcoming. *Ефективна економіка. Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23-31.
5. Швабій К. (2022), “Нові реалії податкової політики України”, *Економічна правда*, URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/10/20/692850/> (дата звернення 05.01.2025).
6. Нікітішин А., Чернега В. Податок на прибуток підприємств як джерело доходів бюджету. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. № 27-02. С. 97-100.
7. Болдовська К., Костенко Ю., Хорошилова І. Теоретичні аспекти податку на прибуток підприємств як облікової категорії. *Економіка та*

суспільство. 2021. №33. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/882> (дата звернення 05.01.2025).

8. Галабурда А. С. Податкова політика в умовах воєнного стану. Економічний вісник університету. 2022. Вип. 54. С. 123-130.

9. Гетманцев Д. До питання по дотримання принципу стабільності податкового законодавства під час встановлення та скасування податкових пільг в умовах воєнного стану. Право і суспільство. 2022 №4. С. 342-350

10. Мінфін. Доходи зведеного бюджету України (2014-2024). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (дата звернення: 05.01.2025).

11. Інформаційний лист від ДПС №8/2024: зміни в оподаткуванні податком на прибуток. URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/86530-informatsiyniy-list-vid-dps-82024-zmini-v-opodatkuvani-podatkom-na-pributok> (дата звернення 05.01.2025).

12. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 №1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text> (дата звернення 05.01.2025).

References

1. Chugunov, I. (2024), “Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country”, *Demography and Social Economy*, vol. 4 (58), pp. 113-127.

2. Kaneva, T. and Stadnik, O. (2023), “Fiscal policy as a tool for regulating the economy”, *Economy and Society*, [Online], vol. 57, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3142> (Accessed 11 February 2025).

3. Kozarezenko, L. (2023), “Determinants of implementing the principles of “green” budgeting”, *Economic Bulletin of the University*, vol. 56, pp. 174-182.

4. Horyn, V. Bula, P. and Chornous, V. (2024), "Tax policy of Ukraine under martial law: realities, security challenges, and prospects for overcoming", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 18, pp. 23-31.
5. Shvabii, K. (2022), "New realities of Ukrainian tax policy", *Ekonomijna pravda*, available at: <https://epravda.com.ua/columns-/2022/10/20/692850/> (Accessed 5 January 2025).
6. Nikitishyn, A. and Cherneha, V. (2023), "Enterprise income tax as a source of budget revenues", *Modern Engineering and Innovative Technologies*, vol. 27 (02), pp. 97-100.
7. Boldovska, K. Kostenko, Yu. and Khoroshylova, I. (2021), "Theoretical aspects of corporate income tax as an accounting category", *Economy and Society*, vol. 33, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/882> (Accessed 5 January 2025).
8. Galaburda, A.S. (2022), "Tax policy under martial law", *Economic Bulletin of the University*, vol. 6, pp. 123-130.
9. Hetmantsev, D. (2022), "Regarding the issue of compliance with the principle of stability of tax legislation during the establishment and cancellation of tax benefits in the conditions of martial law", *Law and society*, vol. 4, pp. 342-350.
10. Minfin Media (2025), "Revenues of the consolidated budget of Ukraine (2014-2024)", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (Accessed 5 January 2025).
11. State Tax Service of Ukraine (2025), "Information letter from the State Tax Service No. 8/2024: changes in income tax taxation", available at: <https://buhplatforma.com.ua/news/86530-informatsiyniy-list-vid-dps-82024-zmini-v-opodatkovanni-podatkom-na-pributok> (Accessed 5 January 2025).
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Order "On the approval of the National Revenue Strategy until 2030", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text> (Accessed 5 January 2025).

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025 р.